

II. ZÁKLADNÉ PRIESTOROVÉ ÚTVARY, PLOCHY A TELESÁ

Definícia II.-2

- a) Rovina α **leží medzi** bodmi A, B - ak bod roviny α leží medzi bodmi A, B . V opačnom prípade rovina α **neleží medzi** A, B
- b) **Polpriestor**: Nech α je rovina, A bod, ktorý neleží v rovine α - množina bodov M priestoru, pre ktoré platí: rovina α neleží medzi bodmi A, M
- c) **Vnútorne body** – body polpriestoru αA nepatriace rovine α
- d) **Vnútro polpriestoru** – množina všetkých vnútorných bodov
- e) **Polpriestor opačný** k polpriestoru αA : množina bodov, ktorá je doplnkom otvoreného polpriestoru.

- Vlastnosti: - polpriestor αA je konvexný
- každá rovina α rozdeľuje priestor na dve konvexné oblasti
  - dve rôznobežné roviny rozdeľujú priestor na štyri konvexné oblasti
  - tri roviny, ktoré majú spoločný práve jeden bod, rozdeľujú priestor na 8 konvexných oblastí

Definícia II.-1

Klin – dvojica polrovín, ktoré majú spoločnú hranicu a neincidujú s tou istou rovinou

Súvisiace pojmy

- **hrana klinu** – spoločná hranica polrovín
- **strany klinu** – polroviny
- **uhol klinu** – uhol, ktorého ramená sú prienikom roviny kolmej na hranu klinu s jeho stranami

Vlastnosť: - klin rozdeľuje priestor na dve oblasti, z ktorých jedna je konvexná a druhá nekonvexná

Definícia II. 0

Trojhran - zjednotenie troch nekolineárnych polpriamok a, b, c so spoločným začiatkom O a vnútra každého z troch konvexných uhlov $\angle ab, \angle ac, \angle bc$

Súvisiace pojmy

- **vrchol trojhranu** – bod O
- **hrany trojhranu** – polpriamky a, b, c
- **strany trojhranu** – konvexné uhly $\angle ab, \angle ac, \angle bc$
- **stena trojhranu** – strana trojhranu s jeho vnútrom
- **uhly trojhranu** – uhly klinov, v ktorých ležia dvojice stien

Hranolová plocha Hranolový priestor Hranol

Definícia II.1

Nech P_n je ľubovoľný n -uholník v rovine α a l je priamka rôznobežná s rovinou α .

Hranolová plocha - množina bodov všetkých priamok, ktoré pretínajú n -uholník P_n a patria do osnovy priamky l

Hranolový priestor - množina bodov všetkých priamok, ktoré pretínajú n -uholník P_n a jeho vnútro a patria do osnovy priamky l

Súvisiace pojmy

- **určujúci n -uholník plochy** - n -uholník P_n
- **osnovová priamka** – priamka l a každá rovnobežka s priamkou l
- **osnovová rovina** – rovina rovnobežná s priamkou l
- **tvoriace priamky plochy** – osnovové priamky patriace ploche
- **hrana plochy** – tvoriaca priamka prechádzajúca vrcholom určujúceho n -uholníka
- **stena plochy** – množina bodov tvoriacich priamok, ktoré pretínajú jednu stranu určujúceho n -uholníka
- **stýčná rovina plochy** – osnovová rovina obsahujúca práve jednu hranu alebo stenu plochy

P_n je **konvexný** n -uholník : **konvexný hranolový priestor**
konvexná hranolová plocha

Vlastnosť: - konvexná hranolová plocha rozdeľuje priestor na dve oblasti konvexnú a nekonvexnú

Súvisiace pojmy

- **vnútorný bod hranolovej plochy/priestoru** – bod z konvexnej oblasti
- **vonkajší bod hranolovej plochy/priestoru** – zvyšné body priestoru nepatriace ploche
- **vnútro hranolovej plochy** – množina všetkých vnútorných bodov

Veta II.1

Osnovová rovina má s hranolovou plochou jednu z nasledujúcich polôh:

- a) nemá s plochou žiaden spoločný bod
- b) obsahuje práve jednu hranu plochy
- c) obsahuje stenu plochy
- d) má s plochou práve dve tvoriace priamky

Veta II.2 Vzájomná poloha priamky s hranolovou plochou

Priamka a má s hranolovou plochou jednu z nasledujúcich polôh:

- a) priamka a je osnovová priamka:
  - a₁) je tvoriaca priamka plochy
  - a₂) nemá s plochou žiaden spoločný bod
- b) priamka a nie je osnovová priamka:
  - b₁) nemá s plochou žiaden spoločný bod
  - b₂) obsahuje bod hrany alebo úsečku v stene
  - b₃) pretína plochu v dvoch rôznych bodoch

Definícia II.2

Hranol – prienik hranolového priestoru H a priestorovej vrstvy určenej dvojicou rovnobežných rovín $\alpha, \alpha' \neq \alpha$, ktoré nie sú osnovovými rovinami plochy

Súvisiace pojmy

- **podstavy hranola** - n -uholníky $H \cap \alpha, H \cap \alpha'$ (zhodné)
- **vrcholy hranola** – vrcholy podstáv
- **bočné hrany** – časti hrán príslušnej hranolovej plochy patriace hranolu
- **podstavové hrany** – strany podstáv
- **bočné steny** – časti stien príslušnej hranolovej plochy patriace hranolu (rovnobežníky)
- **steny hranola**- podstavy a bočné steny
- **výška hranola** – vzdialenosť rovín podstáv

Kolmý hranol- bočné steny sú kolmé na rovinu podstavy

Šikmý hranol – hranol, ktorý nie je kolmý

Pravidelný n - boký hranol – kolmý hranol, určujúci n -uholník je pravidelný n -uholník

Ravnobežnosten – hranol, ktorého podstava je rovnobežník

Kváder – kolmý hranol, ktorého podstava je pravouholník

Kocka - pravidelný hranol, ktorého každá stena je štvorec

Ihlanová plocha Ihlanový priestor Ihlan

Definícia II.3

Nech P_n je ľubovoľný n -uholník v rovine α a V je bod neležiaci v rovine α .

Úplná ihlanová plocha - množina bodov všetkých priamok, ktoré pretínajú n -uholník P_n a prechádzajú bodom V

Úplný ihlanový priestor - množina bodov všetkých priamok, ktoré pretínajú n -uholník P_n a jeho vnútro a prechádzajú bodom V

Jednoduchá ihlanová plocha - množina bodov všetkých polpriamok so začiatkom v bode V , ktoré pretínajú n -uholník P_n

Jednoduchý ihlanový priestor - množina bodov všetkých polpriamok so začiatkom v bode V , ktoré pretínajú n -uholník P_n a jeho vnútro

Súvisiace pojmy

- **určujúci n -uholník plochy** - n -uholník P_n
- **vrchol plochy** – bod V
- **vrcholová priamka** – priamka incidujúca vrcholom plochy
- **vrcholová rovina** – rovina incidujúca vrcholom plochy
- **tvoriace priamky plochy** – vrcholové priamky patriace ploche
- **hrana plochy** – tvoriaca priamka prechádzajúca vrcholom určujúceho n -uholníka
- **stena plochy** – množina bodov tvoriacich priamok, ktoré pretínajú jednu stranu určujúceho n -uholníka
- **styčná rovina plochy** – vrcholová rovina obsahujúca práve jednu hranu alebo stenu plochy
- **vnútorný bod ihlanovej plochy** – bod príslušného ihlanového priestoru
- **vonkajší bod ihlanovej plochy** – bod nepatriaci príslušnému ihlanovému priestoru

Veta II.3

Vrcholová rovina má s úplnou/jednoduchou ihlanovou plochou jednu z nasledujúcich polôh:

- a) má s plochou spoločný len vrchol
- b) obsahuje práve jednu hranu alebo stenu plochy
- c) pretína plochu v dvoch tvoriacich priamkach/ polpriamkach

Veta II.4 Vzájomná poloha priamky a úplnej/jednoduchej ihlanovej plochy

Priamka a má s ihlanovou plochou jednu z nasledujúcich polôh:

- a) priamka a je vrcholová priamka:
  - a₁) je tvoriaca priamka/ polpriamka plochy
  - a₂) má s plochou spoločný len vrchol plochy
- b) priamka a nie je vrcholová priamka:
  - b₁) nemá s plochou žiaden spoločný bod
  - b₂) obsahuje bod hrany alebo úsečku v stene
  - b₃) pretína plochu v dvoch rôznych bodoch

Definícia II.4

Ihlan – prienik jednoduchého ihlanového priestoru I a polpriestoru αV

Súvisiace pojmy

- **podstava ihlana** - n -uholník $I \cap \alpha$ aj jeho vnútro
- **vrcholy ihlana** – vrchol V a vrcholy podstavy
- **bočné hrany ihlana** – časti hrán príslušnej ihlanovej plochy patriace ihlanu
- **podstavné hrany** – strany podstavy

- **bočné steny** – časti stien príslušnej ihlanovej plochy patriace ihlanu
- **steny ihlana**- podstava a bočné steny
- **výška ihlana**- vzdialenosť vrchola V od roviny podstavy

Kolmý ihlan- spojnica stredu podstavy a vrchola V je kolmá na rovinu podstavy

Šikmý ihlan – ihlan, ktorý nie je kolmý

Pravidelný n - boký ihlan – kolmý ihlan, určujúci n -uholník je pravidelný n -uholník

Štvorsten – všetky steny sú trojuholníky

Pravidelný štvorsten – všetky steny sú rovnostranné trojuholníky

Kružnicová valcová plocha   Kruhový valcový priestor   Kruhový valec

Definícia II.5

Nech k je ľubovoľná kružnica [kruh] v rovine α a l je priamka rôznobežná s rovinou α .

Kružnicová valcová plocha - množina bodov všetkých priamok, ktoré pretínajú kružnicu k a patria do osnovy priamky l

Kruhový valcový priestor - množina bodov všetkých priamok, ktoré pretínajú kruh k a patria do osnovy priamky l

Súvisiace pojmy

- **určujúca kružnica [kruh]** – kružnica [kruh] k
- **osnovová priamka** – priamka l a každá rovnobežka s priamkou l
- **osnovová rovina** – rovina rovnobežná s priamkou l
- **tvoriace priamky plochy** – osnovové priamky patriace ploche
- **dotyková rovina** – osnovová rovina, ktorá má s plochou spoločnú práve jednu tvoriacu priamku

Veta II.5

Veta II.6

Definícia II.6

Kruhový valec - Valec – prienik kruhového valcového priestoru V a priestorovej vrstvy určenej nie osnovými rovinami α , $\alpha' \neq \alpha$, ktorých prienik s kruhovým valcovým priestorom sú kruhy

Súvisiace pojmy

- **podstavy valca** - kruhy $V \cap \alpha$, $V \cap \alpha'$ (zhodné)
- **výška valca** – vzdialenosť rovín podstáv
- **strana valca** – úsečka hranice, ktorej krajné body sú na rôznych podstavách
- **stred podstavy** – stred kruhu

Kolmý [rotačný] valec- spojnica stredov podstáv je kolmá na rovinu podstavy

Šikmý valec – valec, ktorý nie je kolmý

Rovnostranný valec – výška kolmého valca je zhodná s priemerom podstavy

Kružnicová kužel'ová plocha   Kruhový kužel'ový priestor   Kruhový kužel'

Definícia II.7

Nech k je ľubovoľná kružnica [kruh] v rovine α a V je bod neležiaci v rovine α .

Úplná kružnicová kužel'ová plocha - množina bodov všetkých priamok, ktoré pretínajú kružnicu k a prechádzajú bodom V

Úplný kruhový kužel'ový priestor - množina bodov všetkých priamok, ktoré pretínajú kruh k a prechádzajú bodom V

Jednoduchá kružnicová kužel'ová plocha - množina bodov všetkých polpriamok so začiatkom v bode V , ktoré pretínajú kružnicu k

Jednoduchý kruhový kužel'ový priestor - množina bodov všetkých polpriamok so začiatkom v bode V , ktoré pretínajú kruh k

Súvisiace pojmy

- **určujúca kružnica [kruh]** – kružnica [kruh] k
- **vrchol** – bod V
- **vrcholová priamka** – priamka incidujúca bodom V
- **vrcholová rovina** – rovina incidujúca bodom V
- **tvoriace priamky plochy** – vrcholové priamky patriace ploche
- **dotyková rovina plochy** – vrcholová rovina obsahujúca práve jednu tvoriacu priamku plochy

Veta II.7

Veta II.8

Definícia II.8

Kruhový kužel' - Kužel' – prienik jednoduchého kužel'ového priestoru K a polpriestoru αV s hraničnou rovinou α , ktorá pretína príslušný priestor v kruhu

Súvisiace pojmy

- **podstava kužel'a** – kruh $K \cap \alpha$
- **výška kužel'a** - vzdialenosť vrcholu V od roviny podstavy
- **hrana kužel'a** – hranica podstavy kužel'a
- **strana kužel'a** – úsečka VM , M – bod hrany kužel'a

Kolmý [rotačný] kužel' – spojnice stredu podstavy a vrcholu V je kolmá na rovinu podstavy

Šikmý kužel' - kužel', ktorý nie je rotačný

Rovnostranný kužel' – rotačný kužel', ktorého dĺžka strany je zhodná s priemerom

Gul'ová plocha Gul'a

Definícia II.9

Nech S je bod priestoru a r je kladné číslo

Gul'ová plocha – množina bodov priestoru, ktorých vzdialenosť v od bodu S je zhodná s číslom r

Gul'a – množina bodov priestoru, ktorých vzdialenosť v od bodu S spĺňa nerovnosť $0 \leq v \leq r$

Súvisiace pojmy

- **stred** – bod S
- **polomer** – číslo r , dĺžka úsečky SA , A bod gul'ovej plochy
- **priemer** – číslo $d = 2r$
- **priemerová priamka/rovina** – incidujúca so stredom
- **hlavná kružnica** – kružnica na gul'ovej ploche, s polomerom zhodným s polomerom gul'ovej plochy
- **vedľajšie kružnice** – ostatné kružnice na gul'ovej ploche
- **dotyková rovina** – rovina, ktorá má s gul'ovou plochou spoločný práve jeden bod
- **dotykový bod** – spoločný bod gul'ovej plochy a dotykovej roviny

Veta II.9

Rovina má s gul'ovou plochou jednu z nasledujúcich polôh:

- a) nemá s plochou žiaden spoločný bod
- b) má s plochou spoločný práve jeden bod
- c) má s plochou spoločnú kružnicu

Veta II.10 Vzájomná poloha priamky a gul'ovej plochy

Priamka má s gul'ovou plochou jednu z nasledujúcich polôh

- a) nemá s plochou žiaden spoločný bod
- b) má s plochou práve jeden spoločný bod
- c) má s plochou spoločné dva rôzne body

Mnohosteny

Definícia II.10

Mnohostenová plocha - zjednotenie M konečného počtu mnohouholníkov M_i v E_3 , ktoré spĺňa podmienky

- prienik ľubovoľných dvoch mnohouholníkov je buď prázdna množina, spoločný vrchol alebo spoločná strana daných mnohouholníkov
- každá strana ľubovoľného mnohouholníka je stranou nanajvýš ešte jedného mnohouholníka z M
- existuje lomená čiara $A_1 \dots A_n$, ktorej začiatok A_1 a koniec A_n sú dva ľubovoľne zvolené vrcholy dvoch mnohouholníkov z M a každá jej strana $A_i A_j$ je stranou niektorého mnohouholníka z M
- žiadne dva mnohouholníky s neprázdny prienikom neležia v jednej rovine

Súvisiace pojmy:

- **vrcholy mnohostenovej plochy** – vrcholy mnohouholníkov
- **hrany mnohostenovej plochy** – strany mnohouholníkov
- **steny mnohostenovej plochy** – mnohouholníky

Definícia II.11

Uzavretá mnohostenová plocha – každá hrana mnohostenovej plochy je prienikom práve dvoch jej stien (plocha delí priestor na dve oblasti – vonkajšia, vnútorná)

Definícia II.12

Jednoduchá mnohostenová plocha – hrany vychádzajúce z ľubovoľného vrcholu plochy možno usporiadať do postupnosti tak, že po sebe nasledujúce hrany sú stranami jednej steny

Definícia II.13

Mnohosten – jednoduchá uzavretá mnohostenová plocha

Definícia II.14

Konvexný mnohosten – mnohosten, ktorý leží v jednom polpriestore určenom hraničnou rovinou incidujúcou so stenou mnohostena

Definícia II.15

Pravidelný mnohosten – všetky steny sú zhodné pravidelné mnohouholníky

Existuje päť pravidelných mnohostenov **PLATÓNOVSKÉ TELESÁ**

- **štvorsten – tetraeder**
- **kocka – hexaeder**
- **osemsten – oktaeder**
- **dvanásťsten – dodekaeder**
- **dvadsaťsten – ikosaeder**

Definícia II.16

Polopravidelný mnohosten – steny sú dvoch typov pravidelných mnohouholníkov

ARCHIMEDOVSKE TELESÁ

- **otupený tetraeder**
- **otupený hexaeder**
- **otupený oktaeder**
- **otupený dodekaeder**

- ❑ otupený ikosaeder
- ❑ pravidelný n -boký hranol
- ❑ rombokubooktaeder
- ❑ kubooktaeder
- ❑ romboikosododekaeder
- ❑ ikosododekaeder

Veta II.11 Eulerova veta

Nech V , H , S sú počty vrcholov, hrán a stien konvexného mnohostena M . Potom platí
 $V + S = H + 2$

Definícia II.17

Eulerove mnohosteny – konvexné mnohosteny, pre ktoré platí Eulerova veta.